

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT IRRIGATSIYA VA QISHLOQ XO'JALIGINI
MEXANIZATSIYALASH MUHANDISLARI INSTITUTI

“GIDROMELIORATSIYA” fakulteti
“PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA O'QITISH METODIKASI”
kafedrasи
“JOHON TA'LIMI TIZIMI” fanidan

REFERAT

MAVZU: **O'ZBEKISTONDA KASB TA'LIMINI
RIVOJLANTIRISH VA XORIJIY TAJRIBALARDAN FOYDALANISH**

BAJARDI: ETvaEK fakulteti
“Kasb ta'lumi” 309-guruh
T.Bozorova

QABUL QILDI: B.R Muqimov

TOSHKENT-2018

REJA:

I.KIRISH

II.ASOSIY QISM

2.1 O‘zbekistonda kasb ta’limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish

2.2 Germaniya va Fransiyada, Yaponiya kasb ta’limining tuzilmasi

2.3 Kasbiy ta’limda innovatsion texnologiyalar

2.4 Kasbiy fanlarni o`qitish jarayonida ilgor pedagogik texnologiyalardan Foydalanish bo`yicha na`muna.

III. XULOSA

GLOSSARIY

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

Kirish

O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi qonunining qoidalariga muvofiq tayyorlangan «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da yosh avlodni ma’naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlari asosida zamonaviy madaniyat va iqtisodiyotning pedagogik shakl va vositalarini ishlab chiqish, amaliyatga joriy etishga alohida ahamiyat berilgan.

O‘zbekiston ta’lim tizimini isloh qilishning dasturiy hujjatlarida - respublikada ta’lim raqobat bardosh kadrlarni ilgarilab tayyorlashni ta’minlash darajasiga yetishi kerak - degan maqsad qo‘yilgan. Yoshlarning yangi avlodi istiqbol masalalarni qo‘yish va echish, fikr yuritishning yuksak madaniyati, siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy hayotda mustaqil yo‘l topa olish qobiliyatiga ega bo‘lishi kerak. Shunday qilib, ta’lim tizimining yangilanishi va rivojlanishi jahon hamjamiyatiga integratsiya kuchayayotgan sharoitda jamiyat va mamlakatning rivojlanishi o`zaro bog`langan.

Respublikamizdagi Oliy va o‘rtalik maxsus o‘quv yurtlari, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarida bugungi kunda komp’yuter texnologiyalari va butun jahon axborot tarmog‘i bo‘lgan - Internetni o‘quv jarayoniga tadbiq etishni rivojlantirishga katta ahamiyat berilmoqda. Buning huquqiy asoslari Prezidentimizning “Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish to‘g‘risida”¹ gi farmonida, Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 23 maydagi “2001-2005 yillarda kompyuter va axborot texnologiyalarini rivojlantirish, Internetning xalqaro axborot tizimlariga keng kirib borishini ta’minlash”² xaqidagi dasturlarida ko‘rsatib o’tilgan. Mamlakatimizdagi Oliy o‘quv yurtlari, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarining zamonaviy texnika vositalari va komp’yuterlar bilan ta’milanishi davom etayotgan bo`lsada, ulardan foydalanishva foydalanuvchilarning imkoniyat darajalarini ko`tarishni davr talabi taqozo etmoqda.

Bu esa kurs ishi mavzusini dolzarbligini anglatadi.

¹И.А.Каримов. “Ўзбекистоннинг ўз истиклол ва тараққиёт йўли”. Тошкент. «Ўзбекистон” 65-бет

Ishning maqsadi va vazifalari. Kurs ishining maqsadi kasb-hunar kollejlarida ta’limida qo’llaniladigan dars va mashg’ulotlar shakllari, metodlarini aosiy mohiyati va kasb-hunar kollejlarida olib borilayotgan o’qitish tizimini amaliy o’rganish.

Ushbu maqsaddan kelib chiqib, kurs ishida quyidagi vazifalar belgilab olingan:

- Kasbiy talimining shakllanishi va rivojlanish tarixi;
- Kasb-hunar kollejlarida ta’limida qo’llaniladigan shakl va metodlar mohiyati;
- Kasb-hunar kollejlarida “Kompyuter grafikasi haqida ma’lumot va kompyuter grafikasi turlari” mavzusida dars ishlanma.
- o’qitish tizimida texnologiyalardan foydalanish.

Mamlakatimiz o‘z mustaqilligini qo‘lga kiritganidan keyingi qisqa vaqt ichida bosib o‘tgan taraqqiyot yo‘li asrlarga tatigulik mazmun va samara kasb etmoqda. Shu boisdan ham mamlakatimiz Prezidentining «O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining yigirma yilligini nishonlashga tayyorgarlik ko‘rish va uni o‘tkazish to‘g‘risida»gi qarorida ta’kidlanganidek, yurtimizda «demokratik davlat, fuqarolik jamiyatini barpo etish, iqtisodiyotimizni bozor munosabatlariga o‘tkazish va rivojlangan davlatlar qatoridan munosib joy olish yo‘lida erishgan marralarimiz jahon ahlini haqli ravishda hayratda qoldirmoqda»³.

U ta‘lim tizimini rivojlantirish sohasida ham tub buyuk islohotlarga yo‘l ochdi. Mustaqillikkacha bo’lgan davrda yagona mafkura hukmronligi ostidagi pedagogik tizim sharoitida yashadik, faoliyatimizni sobiq markazdan yuborilgan tavsiyalar asosida tashkil etdik. Natijada shaxs manfaatlari va ularning ma‘naviy ehtiyojlari maktab devorlari ortida qoldi. Pedagogik ijod, ona tili va Vatan tarixi, geografiyasi, tabiat, milliy urf-odatlari, an‘analar, ma‘naviyat va qadriyatlarni o‘z o‘quvchilariga o‘rgatishdan deyarli mahrum etilgan o‘qituvchi unga buyurilganlarnigina o‘rgatuvchiga aylandi. Ta‘lim-tarbiya ishlarining 70 yil davomida shakllanib qolgan ana shu illatlardan xalos qilish ta‘limdagi islohotlarning tub mohiyatini tashkil qildi.

³O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2011 yil 6 apreldagi «O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining yigirma yilligini nishonlashga tayyorgarlik ko‘rish va uni o‘tkazish to‘g‘risida»gi Qarori // Xalq so‘zi, 2011 yil 7 aprel, №68 (5235).

1.O’zbekistonda kasb ta’limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalinish

O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligiga erishuvi ta’lim- tarbiyaning milliy shakllarini rivojlanishiga keng imkoniyatlar o O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi qonunining qoidalariga muvofiq tayyorlangan «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da yosh avlodni ma’naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlari asosida zamonaviy madaniyat va iqtisodiyotning pedagogik shakl va vositalarini ishlab chiqish, amaliyotga joriy etishga alohida ahamiyat berilgan.

Keyingi yillarda respublikamizda ochilgan akademik litsey, gimnaziyalarda va ayrim umumiylar ta’lim mакtablarida tashkil etilgan pedagogikadan ixtisoslashtirilgan kurslarda Vatan tarixi va madaniyatini o‘rganish va tadqiq etish asosiy vazifa qilib qo‘yildi. SHunga ko‘ra, hozirgi kunda pedagogikadan milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida darslik, qo‘llanmalar yaratishga kirishildi. Bu ishda o‘quvchi va talabalar hamda bo‘lg‘usi o‘qituvchilarning umumiylarini va ma’naviyatini, pedagogik bilim va madaniyatini, pedagogik tafakkurini o‘stirish asosiy maqsad qilib qo‘yildi. Bu maqsad pedagogik fikrashga doir bilim va diniy-axloqiy, tarbiyaviy g‘oyalar umumbashariy va milliy-madaniy qadriyatlarni puxta o‘rganish bilan amalga oshirilmoqda.

Ta’limda test usuli qo‘llanildi, iqtidorli bolalarni aniqlashga, o‘qitishga alohida ahamiyat berilmoqda. Mingdan ortiq iqtidorli bolalar Amerika, Angliya, SHvetsiya, YAponiya va Turkiyada ta’lim olib, mustaqil respublikamiz xalq xo‘jaligi uchun zarur bo‘lgan bilim va kasblarni egallamoqdalar.

Ma’lumki, pedagogika tarixi ham boshqa xalqlar, mamlakatlar pedagogika tarixi bilan aloqada rivojlandi va rivojlanmoqda. SHu sababdan hozir Markaziy Osiyo pedagogika tarixini tadqiq etishda xorijiy SHarq va Evropa mamlakatlari ta’lim tizimi ham o‘rganilmoqda. Bu sohada respublika fan va texnika qo‘mitasining «Milliy ruh», «Qadriyat» nomidagi va O‘zbekiston Respublikasi oliy

o‘quv yurtlari uchun ilg‘or pedagogik qo‘llanmalar va o‘quv darsliklarini ishlab chiqish bo‘yicha uyushtirgan tanlovlari bu sohada muhim ahamiyat kasb etdi.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida Oliy attestatsiya komissiyasining tashkil etilishi — mustaqillikning muhim timsolidir. Bu Oliy attestatsiya komissiyasi o‘z zimmasiga yuklangan ulkan vazifalarni, ya’ni «yuqori malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik xodimlar tayyorlashning yangi tizimini shakllantirish, ularni respublika ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va ma’naviy taraqqiyotining ustuvor muammolarini hal qilishga yo‘naltirish, ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalarini davlat yo‘li bilan ekspertiza qilishni ta’minalash bilan etuk ilmiy-pedagogik kadrlar etishtirishga samarali ta’sir ko‘rsatmoqda.

Oliy pedagogika o‘quv yurtlarida ilmiy daraja beruvchi ixtisoslashtirilgan kengashning tashkil etilishi bilan respublikamizda pedagogika tarixi va nazariyasi, fanlarni o‘qitish usullari bo‘yicha doktorlik va nomzodlik dissertatsiyalarini o‘zbek tilida, turli millat vakillarining o‘z ona tillarida himoya qilishiga keng imkoniyat yaratildi, mazkur kengashlar milliy pedagog olimlar safining o‘sishida muhim omil bo‘lmoqda. Bu tadbir respublikada sifatli, ilmiy-pedagogik asarlar, o‘quv-metodik qo‘llanmalarning yaratilishiga, maktabgacha tarbiya muassasalarida, umumiylar ta’lim maktablarda, o‘rta va maxsus oliy o‘quv yurtlarida ta’lim-tarbiyaning yuksak saviyada bo‘lishiga, ta’lim tizimi mazmunining takomillashuviga samarali ta’sir ko‘rsatmoqda.

Rivojlangan mamlakatlarning tajribasi shuni ko‘rsatadiki, qaerda ta’lim va tarbiyaga e’tibor katta bo‘lsa, o‘sha erda taraqqiyot, yuksalish bor. SHuning uchun respublikamizning istiqboli uzluksiz ta’limni qay darajada amalga oshirilishiga bog‘liq. Uzluksiz ta’lim barcha fuqarolarni tinimsiz o‘qishini, izlanishini, shaxsni yuqori malakali bo‘lishini talab etadi.

Uzluksiz ta’lim tizimining hayotga tatbiq etilishi respublikada xalq ta’limi faoliyatini tubdan o‘zgartiradi xamda respublikaning yuktimoiy-iqtisodiy rivojiga muhim hissa qo‘shadi. Uzluksiz pedagogik ta’lim tizimida pedagogik xodimlar tayyorlash pog‘onali ravishda amalga oshiriladi.

Hozirgi kunda O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilgan uzlusiz pedagogik ta’limning ustuvor yo‘nalishlari «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonunda belgilangan qoidalar asosida hayotga tatbiq etildi va amaliyotga keng joriy qilindi.

O‘tkazilgan islohotlar, samarali tajribalar respublikada ta’limning davlat standartlarini ishlab chiqish va tatbiq etish davr talabi ekanligi, bu ishni kechiktirmay amalga oshirish zarurligini taqozo etadi. CHunki ta’lim standartlari shaxs ma’lumotliligining davlat me’yorlarini ta’minlaydi. Ta’lim standartlari vositasida talabdagi ma’lumotlilik darajasi muvozanati saqlanadi, rivojlantiriladi, jamiyat taraqqiyoti istiqbollariga muvofiqligi ta’minlanadi.

Davlat ta’lim standartlari o‘quv jarayonini qat’iy chegaralangan qolipga solib qo‘ymaydi, balki, aksincha pedagogik ijodkorlikka, ta’lim mazmunining yagona negizi atrofida turli-tuman tabaqlashtirilgan dasturlar, o‘quv qo‘llanmalari, o‘qitish uslubiyatlariga katta yo‘l ochadi.

Respublikamizda lotin yozuvi asosidagi alifboning joriy etilishi ta’limi muassasalari zimmasiga katta mas’uliyat yuklaydi. Har qanday mamlakat va xalq taqdiri, uning kelajagi, taraqqiyotining asosi elat va millatlarning tili, yozuvi va ta’lim-tarbiya maskani bo‘lgan maktab bilan bog‘liqdir. SHu sababli o‘zbek milliy maktabini yaratish va uning asosida hozirgi kunda xalq ta’limi tizimida to‘planib kolgan muammolarni ijobjiy hal etish bugungi kunning kechiktirib bo‘lmaydigan vazifasidir.

Rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy qayta ishlash intellektual salohiyat darajasini saqlab qolishga qilinadigan sarf-harakatlar moddiy-ashyoviy ishlab chiqarish sarf-xarajatlaridan sezilarli darajada ko‘p, zero yaqin kelajakda xo‘jalik, ijtimoiy, madaniy va boshqa hayotiy muhim sohalarda etakchilik intellektual salohiyati nisbatan rivojlangan mamlakatlarga tegishli bo‘ladi

Statistik ma’lumotlariga ko‘ra XX asr 90-yillari oliy ta’lim muassasalariga kiruvchilar miqdori Ispaniyada 15 marta oshdi, Avstraliyada 9,4 marta, Fransiyada 6,7 marta. Bu hol rivojlanayotgan mamlakatlarga ham xos bo‘ldi, Masalan, Indoneziyada talabalar soni 36 marta, Venesuelada 63 marta, Nigeriyada esa, hatto 112 marta.

Tanlash darajasi qancha yuqori bo'lsa, shaxsning etuklik darajasi, tarbiyalanganligi ham shuncha yuqori bo'ladi. Mana shuning uchun ham har bir ta'lim tizimi tarbiyalanganlikning u yoki bu darajasini, shuningdek, uzluksiz ta'limdagi tarbiyaviy va ta'limiy vorislikni ta'minlaydi. Bu jamiyatni rivojlantirishning aniq ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Umuman olganda, mamlakatimizda mustaqillik tufayli «... biz umumbashariy qadriyatlarning eng birinchi asosi bo'lgan xalq insonparvarligi chashmalaridan qadamma-qadam bahramand bo'lmoqdamiz» (I. A. Karimov). SHu bahramandlik tufayli yosh avlodda mehnatsevarlik, insonparvarlik, vatanparvarlik, iymon-e'tiqodlilik, halollik, axloqiy poklik, odillik, bilimlilik, onglilik, do'stlik, baynalmilallik kabi insoniy fazilatlar shakllanib, rivoj topmoqda, o'z ona tili, milliy urf-odatlari, diyorimizning tabiat boyliklari bilan faxrlanish tuyg'usi kamol topmoqda.

2.2 Germaniya va Fransiyada , Yaponiya kasb ta'limining tuzilmasi

Dunyo kasbiy ta'limini o'rghanmay turib, bu sohada yangi islohotlarni amalga oshirib bo'lmaydi. Bu borada bizga uzluksiz ta'lim tizimini olib boruvchi davlatlar tajribasi, ularning ishlab chiqqan ta'lim standartlarini o'rghanish juda zarurdir. Bugungi kunda Buyuk-Britaniyada uzluksiz ta'lim va kasb ta'limining yangi tizimi ishlab chiqildi. Bu tizim turli xil yo'naliishlardagi mutaxassislarini, shuningdek, boshlang'ich o'rta maktablarning bitiruvchilarini tayyorlashni nazarda tutgan.

Jahondagi ko'plab mamlakatlarda oliy o'quv yurtlari o'rta umumiyligi ta'lim tizimidan keyingi, navbatdagi ta'lim bosqichi hisoblanadi. Birinchi bosqich ta'limi 3-4 yil (yoki ko'proq) davom etadi va bitiruvchilarga bakalavr diplomi beriladi (AQSH, Buyuk Britaniya, Yaponiya, Avstraliyada). Fransiyada birinchi bosqich oliy muktab bitiruvchilariga metriz, Belgiyada lisans unvoni beriladi. Ikkinchisi bosqich oliy ta'lim muktablariga birinchissiklni tugatgan bitiruvchilarning 10-25 foizi qabul qilinadi. Masalan, bu ko'rsatkich AQSHda - 20, Buyuk Britaniyada - 15, Avstriyada - 10, Avstraliyada - 7, Yaponiyada - 6 foizni tashkil qiladi. Bu davrda

tanlangan yo‘nalish bo‘yicha ixtisoslashtirilmagan, umumiy, fundamental bilimlar o‘qitiladi (Angliya, Ispaniya. AQSH). GFR, Fransiya, Belgiya kabi mamlakatlarda esa ikkinchi bosqich oliy ta’lim maktablari talabalari ancha mukammal va muayyan maqsadga yo‘naltirilgan bilimlarni egallaydilar. Lekin hali ular tor profildagi yuqori malakali mutaxassis unvonini olish uchun ikkinchissikldagi o‘qishlarini yana ixtisoslashtirilgan kurslarda 1-2 yil davom ettirishlari lozim.

1. Germaniyada kasb ta’limi tizimi

Germaniyada bir necha murakkab tuzilmaga ega bo‘lgan ta’lim tizimi qabul qilingan. Ta’lim oluvchilarni mutaxassislikka yo‘llashda 3 ta bosqichdagi maktablar tashkil etilgan bo‘lib, ular o‘z faoliyatini boshlang‘ich ta’limdan keyin davom ettiradi.

O‘quv jarayonining turli jabhalarida o‘ziga xos talablar yo‘lgan qo‘yilgan bo‘lib, ular turli bosqichlarda turlicha amalga oshiriladi.

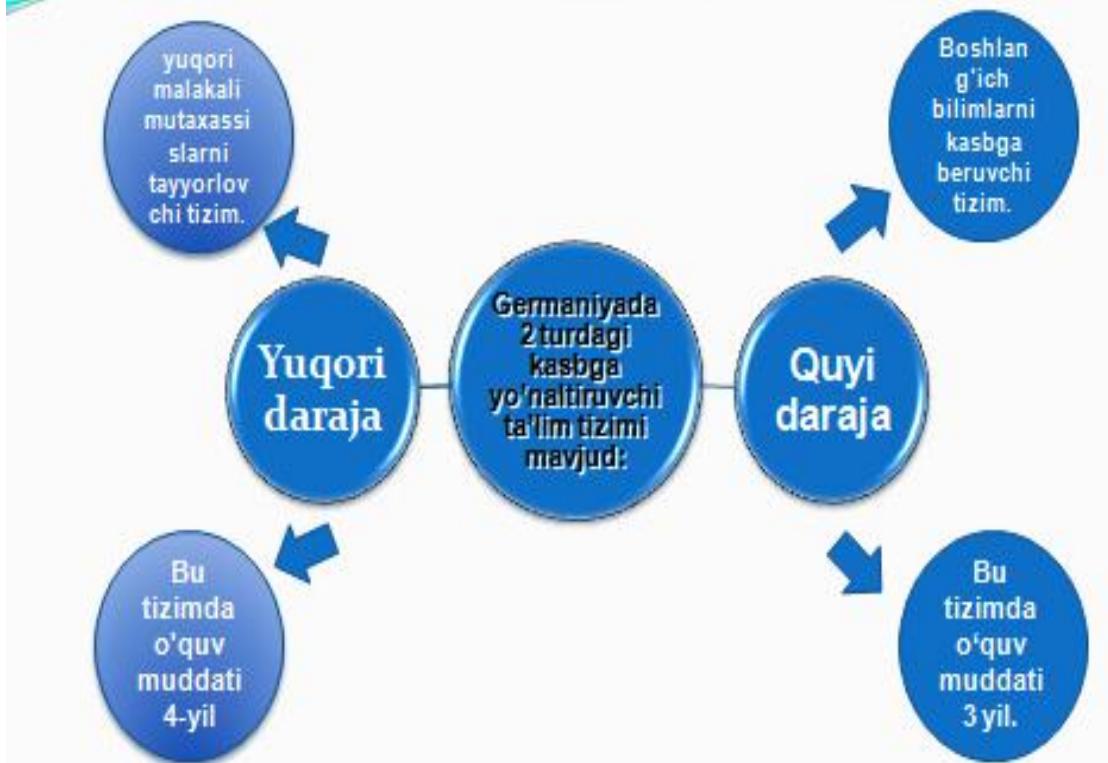
2. Germaniyada kasbiy ta’limning tuzilmasi

1-bosqich: Kasbiy ta’limga tayyorgarlikning birinchi yili (nazariy bilimlar berilib, ushbu kasbga yo‘naltiriladi).

2-bosqich: O‘quvchilar nazariy va amaliy oiladosh kasblar bilan ham tanishib boradilar (tugatilganidan so‘ng, birinchi sinov olinadi).

3-bosqich: Mutaxassislashtirish jarayonidan iborat bo‘lib, u imtihon bilan tugallanadi. Bu tizimda ta’lim oluvchilar nazariy va amaliy bilimlarga hamda kasblar haqida tushunchaga ega bo‘lishlari kerak.

Germaniya kasb ta'lifi tizimi

1-2 bosqichda keng ma'noda ishchilar tayyorlanadi. Ular oddiy ish jarayonlarini bajarib, murakkab jarayonlarga 3-bosqichga o'tadilar.

Germaniya – jahon ilm-fani va madaniyati o'choqlaridan biri. Bu mamlakat ildizi asrlarga borib taqaluvchi ilmiy maktablarni, Gyote, Gegel, Betxoven, Nitshe, Eynshteyn singari olim va ijodkorlarni bilan dunyoga mashhur. Xalqaro doirada e'tirof etilgan olmon ta'lim dargohlarida mustaqil fikr hamda keng dunyoqarash shakllanishiga alohida e'tibor beriladi. Ta'lim tizimiga tatbiq etilayotgan yangi usullar, so'nggi axborot texnologiyalaridan unumli foydalanmaganlarga esa juda qiyin. Taraqqiyot manzili sari oshiqayotgan jamiyatda bilimsiz o'z o'mniga ega bo'lish amri mahol. Darvoqe, olmonlarga xos temir intizom, birso'zlilik xislatlari ham aynan ta'lim dargohlarida shakllanadi.

Germaniya Konstitutsiyasiga muvofiq, maktab ta'limi davlat nazoratidadir. Mamlakatda 16 ta federal hududlar mavjud bo'lsa, ularning har biri o'zining ta'lim to'g'risidagi qonuniga ega. SHu sababli federal hududlarning maktab

ta’lim tizimida ayrim farqlar bor. Masalan, aksariyat hududlarda boshlang‘ich ta’lim 4 yil (birinchi sinfdan to‘rtinchiga qadar), poytaxt Berlinda esa – 6 yil. Ammo bu kabi farqlarga qaramasdan, barcha hududlar uchun umumiylar tartib-qoidalar amal qiladi. Germaniyada maktab ta’limi majburiy va bepul. 6 yoshdan 18 yoshgacha fuqarolar majburiy tartibda ta’lim olishi shart qilib belgilangan. Maktab ta’lim tizimi esa boshlang‘ich, o‘rta va yuqori bosqichlarga bo‘linadi.

Asosiy maktabni tugatgan o‘smlar tugallanmagan o‘rta ta’lim haqida shahodatnama oladi. Ushbu hujjat bilan kasb-hunar mакtablariga kirish mumkin. Bizdagi kasb-hunar kollejlariga o‘xshab ketadigan mazkur maktablarda talaba muayyan kasb-hunar bo‘yicha bilim va tajriba oshiradi.

Mazkur ta’lim dargohida gumanitar, tabiiy fanlar va xorijiy tillar chuqr o‘rgatiladi. O‘quvchilar o‘n birinchi sinfdan tanlagan yo‘nalishidan kelib chiqib, asosiy vaqtini bir necha fanni chuqr o‘rganishga sarflaydi. Gimnaziya – oliy ta’limga tayyorgarlikning hal qiluvchi bosqichi. Negaki, gimnaziyanı tugatganlik to‘g‘risidagi imtiyozli shahodatnama universitetga imtihonsiz kirish huquqini beradi. Ammo imtiyozli shahodatnomani olish oson emas. O‘quvchiga ushbu hujjatni berishda uning o‘n uch yil davomidagi natijalari hamda to‘rtta fan bo‘yicha yakuniy imtihon baholari inobatga olinadi. Olmon zaminida oliy o‘quv yurtiga kirish uchun o‘n uch yil yaxshi natija bilan o‘qish kerak. Ana shundan keyingina universitet yo‘llari ochiladi.

Nemis pedagoglari iste’dodsiz o‘quvchining o‘zi yo‘q, deb hisoblashadi. SHunga ko‘ra ular o‘quvchining ochilmagan qirralarini kashf etish, ularni yangilik va ixtiolar ruhida tarbiyalashga intiladi. "Fikrlayapmanmi, demak, yashayapman!" deydi mashhur faylasuf Rene Dekart. Olmon maktablarida ana shu naql oltin qoida sifatida qabul qilingan. Pedagoglar birinchi navbatda o‘quvchining, hatto xato bo‘lsa-da, mustaqil fikri bo‘lishiga erishishni maqsad qiladi. Ta’lim jarayoni esa ota-onada o‘qituvchi o‘rtasidagi uzviy hamkorlikka tayanadi

Germaniyada kasbiy ta'limning tuzilmasi

Germaniyada kasbiy ta'limning tuzilmasi

1-bosqich: Kasbiy ta'limga tayyorgarlikning birinchi yili (nazariy bilimlar berilib, ushbu kasbga yo'naltiriladi).

2-bosqich: O'quvchilar nazariy va amaliy oiladosh kasblar bilan ham tanishib boradilar (tugatilganidan so'ng, birinchi sinov olinadi).

3-bosqich: Mutaxassislashtirish jarayonidan iborat bo'lib, u imtihon bilan tugallanadi. Bu tizimda ta'lim oluvchilar nazariy va amaliy bilimlarga hamda kasblar haqida tushunchaga ega bo'lishlari kerak.

Germaniya – jahon ilm-fani va madaniyati o'choqlaridan biri. Bu mamlakat ildizi asrlarga borib taqaluvchi ilmiy maktablarni, Gyote, Gegel, Betxoven, Nitshe, Eynshteyn singari olim va ijodkorlarni bilan dunyoga mashhur. Xalqaro doirada e'tirof etilgan olmon ta'lim dargohlarida mustaqil fikr hamda keng dunyoqarash shakllanishiga alohida e'tibor beriladi. Ta'lim tizimiga tatbiq etilayotgan yangi usullar, so'nggi axborot texnologiyalaridan unumli foydalanmaganlarga esa juda qiyin. Taraqqiyot manzili sari oshiqayotgan jamiyatda bilimsiz o'z o'rniga ega bo'lish amri mahol. Darvoqe, olmonlarga xos temir intizom, birso'zlilik xislatlari ham aynan ta'lim dargohlarida shakllanadi.

Germaniya Konstitutsiyasiga muvofiq, maktab ta'limi davlat nazoratidadir. Mamlakatda 16 ta federal hududlar mavjud bo'lsa, ularning har biri o'zining ta'lim to'g'risidagi qonuniga ega. SHu sababli federal hududlarning maktab ta'lim tizimida ayrim farqlar bor. Masalan, aksariyat hududlarda boshlang'ich ta'lim 4 yil (birinchi sinfdan to'rtinchiga qadar), poytaxt Berlinda esa – 6 yil. Ammo bu kabi farqlarga qaramasdan, barcha hududlar uchun umumiyl tartib-

qoidalar amal qiladi. Germaniyada maktab ta'limi majburiy va bepul. 6 yoshdan 18 yoshgacha fuqarolar majburiy tartibda ta'lim olishi shart qilib belgilangan. Maktab ta'lim tizimi esa boshlang'ich, o'rta va yuqori bosqichlarga bo'linadi.

Kasbiya'tlimningfransuzmodeli

Frantsiya boshlang'ich ta'lim maktablariga 6 yoshdan 11 yoshgacha bo`lgan bolalar jalb qilinadilar.

O'quvchilar 11 yoshda boshlang'ich maktabni tugallab o'rta maktabga o'tadilar. O'rta ta'lim esa kollejlar va litseylarda amalga oshiriladi.

O'quvchilar umumiy ta`lim va texnik litseylarni tugatganlaridan so`ng bakalavr unvoni va diplom ish uchun imtihon topshiradilar. Ana shunday diplomga ega bo`lganlargina oliy o'quv yurtlariga kirish huquqini qo`lga kiritadilar.

Frantsiyada talabalar pedagogika, politexnika instituti, oliy ma'muriy maktablarga kirish uchungina imtihon topshiradilar. Bundan tashqari shu kasbga moyilligi ham alohida sinab ko`riladi. Boshqa oliygohlarga va universitetlarga esa bakalavr diplomi bo`lgan yoshlar imtihonsiz qabul qilinaveradi.O'qish muddati 2 yil va , sakkiz haftalik ishlab chiqarish amaliyotini ham ko`zda tutadi.

Fransiyada 300 ga yaqin kollejlar mavjud.

Bu kollejlarda 80 ortiq yo'nalishlar bo'yicha o'rta mutaxasislar tayyorlanadi . Bukollejlarningo'qitishtizimiturlixilbo'libo'qishmuddatihamturlixilyillarnitashkilqil adi. Aksariyatkollejlarda 1-2 yilnitashkilqilsaba'zilarida 4-5 yilnitashkilqiladi .

Fransiyada kasbiy ta'lim

Fransiyada
mакtabni
bitirgach
kollejlarda
o'qitish tizimi
hukmonlik
qiladi

Bu esa erta
kasb
egallahdan
asrab qoladi.

Fransiyada
11 -yoshdan
keyin
kollejlarga
qabul qilinadi

Undan keyingi
ta'limnio'quv-chi
umumta'lim yoki
texnik litseylarda
davom
ettirishadi

Fransiya kollejlarida hozirgi kunda 10000000-dan ziyod yoshlar taxsil olmoqda
Har yili 2000000-yaqin yoshlar kollejlarni bitirishadi.

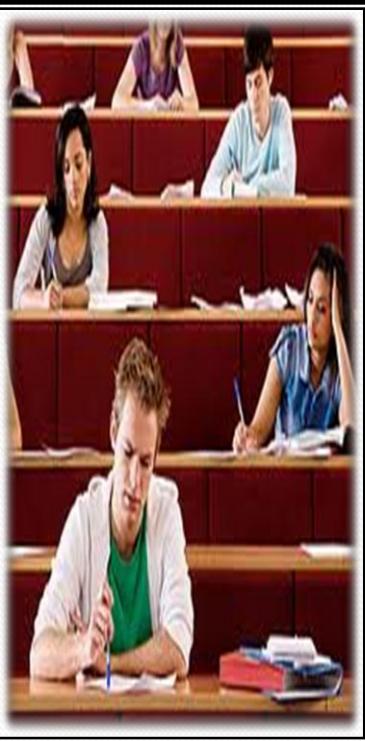
Fransiya kollejlarining infratuzilmasi, moddiy texnik bazasi yaxshi
ta'minlangan.O'quvchilar uchun barcha sharoitlar yaratilib berilgan

Fransiyada maktabni bitirgach, kollejlarda o'qitish tizimi hukmonlik qiladi. Bu esa o'z navbatida erta kasb egallahdan asrab qoladi. Fransiyada boshlang'ich ta'lim asosan 11 yoshgacha bo'lib, keyin o'quvchi kollejda ta'lim oladi. Undan keyingi ta'limni o'quvchi umumta'lim yoki texnik litseylarda davom ettirishadi. Bugungi kunda texnik litseylar texnik bilimlarni berib, u asosida bakalavr unvonini olish mumkin. O'quv muassasining ixtisosligiga qarab, bakalavrlar fransuz tilini, sotsiologiya asoslarini, matematika, tabiiy fanlar va texnologiya fanlarini yaxshi egallaydilar.

Malakali ishchi-xodimlarni tayyorlashda davlat va xususiy litseylar faoliyat ko'rsatib, ularning hammasi davlat nazorati ostida bo'ladi. Kasbiy ta'limda o'qish jarayoni Ta'lim vazirligi tomonidan ishlab chiqiladi, uni moddiy ta'mirlash javobgarligi esa davlat zimmasidadir. Umumiy kasbiy ta'limda o'qitish jarayoni Fransiyada bepuldir.

1. Fransuz universitetida ta'limning dastlabki 2 yilda qator mutaxassisliklar uchun yagona o'quv dasturlari mavjud.

Fransiya kasb -talimi tizimi:

- **Fransiyada 300 ga yaqin kollejlardan mavjud.**
- **Bu kollejlarda 80 ortiq yo'nalishlar bo'yicha o'rta mutaxasislar tayyorlanadi . Bu kollejlarning o'qitish tizimi turli xil bo'lib o'qish muddati ham turli xil yillarni tashkil qiladi. Aksariyat kollejlarda 1-2 yilni tashkil qilsa ba'zilarida 4-5 yilni tashkil qiladi .**
- **Fransiya kollejlariда xozirgi kunda 10000000-dan ziyod yoshlar taxsil olmoqda. Har yili 2000000- yaqin yoshlar kollejni tamomlaydilar.**

2. Universitetning 2-kursini tugatib, tegishli guvohnoma olgan talaba shu universitetning 3-kursida o'zi tanlagan mutaxassislik bo'yicha o'qishni davom ettirishi yoki boshqa universitetga o'tishi mummmkin.

Yaponiya kasb ta'limi tuzilmasi

Majburiy ta`lim. Ta`limning bu pog'onasiga 6 yoshdan 15 yoshgacha bo`lgan bolalar jalb qilinib, ular shu muddat ichida 6 yillik boshlang'ich maktab va 3 yillik kichik o`rta maktab kursini o`taydilar. 9 yillik bu ta`lim majburiy bo`lib, barcha bolalar bepul o`qitiladilar va tekin darsliklardan foydalanadilar.

Yuqori bosqich o`rta maktabi. Bu maktablar ta`lim yo`nalishining 10.11.12. sinflarini o`z ichiga oladi.

Yaponiyada kasb-hunar ta'limida

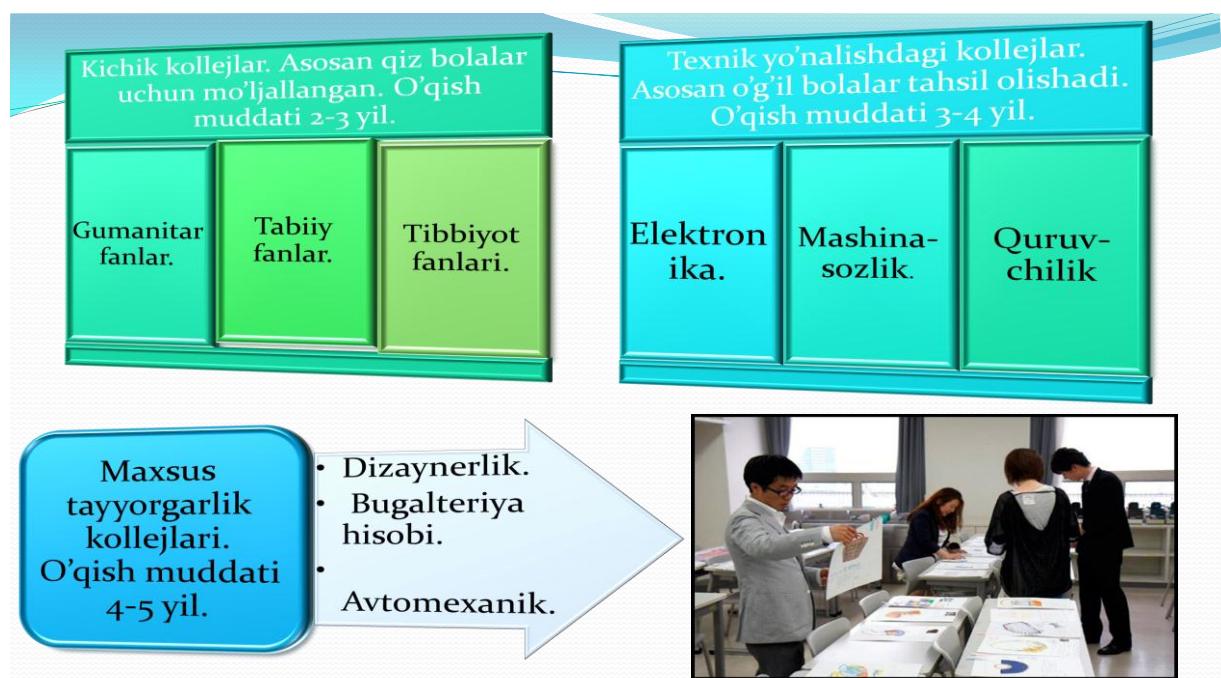
Hozirgi kunda yaponiyada 750-ga yaqin kollejlar mavjud bo`lib ularga uch-yarim millionga yaqin yoshlar talim olishmoqda 150-ga yaqin texnik yo`nalishdagi kollejlar mavjud. 90- ga yaqin tibbiyat yo`nalishidagi kollejlar mavjud. yuzdan ortiqroq pedagogika kollejlari mavjud

Yaponiya kollejlari 3-xil turkumlanadi.

I.Kishik kollejlar.

II.Texnik yo`nalishdagi kollejlar.

III.Maxsus tayyorgarlik kollejlar.

3.KASBIY TA'LIMDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR

O'zbekiston Respublikasi inson huquqlari va erkinligini kafolatlovchi jamiyatni ma'naviy yangilaydigan ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodi-yotini shakllantiradigan va uni jahon hamjamiyati darajasiga ko'tarib, uzviylikni ta'minlaydigan ochiq demokratik huquqiy davlat qurmoqda.

O'zbekiston taraqqiyotida xalqning boy ma'naviy salohiyoti va umuminsoniy qadriyatlarga hamda hozirgi zamon madaniyati, iqtisodiyoti, ilmi, texnikasi va texnologiyasining so'nggi yutuqlariga asoslangan mukammal ta'liz tizimini barpo etish dolzarb ahamiyatga ega.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturida ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy qilish va o'zlashtirish zarurligi alohida ta'kidlab o'tilgan.

Ta'limga 3 xil yondashuv

Ma'lumki pedagogikada talabalarining ta'liz jarayonidagi faolligini oshirishga qaratilgan bir necha o'qitish uslublari ishlab chiqilgan; muammoli o'qitish, ish faoliyatini ifodalovchi o'yinlar, rollar bajarish, mavzuiy o'qitish va hokazo. Ammo ular xalq ta'limi tizimida keng qo'llaniladi deb bo'lmaydi. Bizning fikrimizcha, buning sababi har bir mashg'ulotga tayyorgarlik pedagogik izlanishni ko'zda tutishni, yuksak kasbiy mahoratni, ijodiy yondashuv va ko'p vaqt sarflashni talab qiladi. Odatda, har bir bunday mashg'ulot ssenariysi o'ziga xos xususiyatga ega va takrorlanmasdir.

Ta'limga og'zaki - ko'rgazmali yondashuv juda katta tajribaga ega va qismlarga ajratilib ishlab chiqilgan bo'lib, ta'liz tizimida ulkan xizmat ko'rsatdi, biroz bo'lsa-da, takomillashuvni davom ettirmoqda, ammo bu takomillashuv yondashuvning qonuniyatlari doirasida cheklangandir. Jadal sur'atlar bilan o'sib borayotgan fan va texnika talablari ta'liz tizimidagi islohotlar raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, shaxsni rivojlantirish, uning ma'lumot olish istaklarini qondirishga bo'lgan jamiyat ehtiyojlari hamda o'qitish uslublari o'rtasida ziddiyatlar tug'ilishiga olib keladi.

Pedagogik texnologiyaning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, unda o'quv maqsadlariga erishishni kafolatlaydigan o'quv jarayoni loyihalashtiriladi va

amalga oshiriladi. Texnologik yondashuv, eng avvalo, tasvirlash emas, balki loyihalashtirilgan natijalarini amalga oshirish imkonini beruvchi amaliy ko'rsatmali tuzilmada o'z ifodasini topadi.

O'quv loyihasi turlari va ularning o'ziga xosliklari

Maqsadga yo'naltirilganlik, oraliq natijalarini tashxisli tekshirib borish, ta'limni alohida o'qitish lavhalariga ajratish kabi usullar hozirgi kunga kelib qayta-qayta takrorlash mumkin bo'lgan ta'lim texnologiyasi g'oyasida mujassamlangan.

U asosan o'z ichiga quyidagi omillarni oladi;

- ta'limda umummaqsadning qo'yilishi;
- tuzilgan umummaqsaddan aniq maqsadga o'tish;
- o'quvchilarning bilim darajasini dastlabki (tashxisli) baholash;
- bajariladigan o'quv tadbirlari majmuasi (bu bosqichda o'quvchilar bilan muloqat asosida ta'limga joriy tuzatish) kiritilishi lozim;
- natijani baholash.

Ta'limga texnologik yondashuv

Loyiha turi	Loyiha maqsadi	Loyiha mahsuli	O'quvchilar ning faoliyat turi
Amaliy yo'naltirilgan	Loyiha buyrtmachining vazifasini amaliy hall etish	Metodik tavsiyalar, tadbir stsenariylari, stendlar	Amaliy
Tadqiqotchi-likka oid	Qandaydir farazni ilgari surish va to'g'rilingini isbotlash	Belgilangan usulda rasmiy-lashtirilgan tadqiqot natijasi	Mantiqiy, fikriy va operatsion faoliyat
Axboriy tavsifga ega	Biror bir ob'ekt yoki hodisa haqidagi ma'lumotlarni to'plash	Statistik ma'lumotlar, ijtimoiy fikrga doir so'rov natija-lari, biror masala yuzasi-dan turli mualiflarning fikrlarini	Axborotlar bilan ishlashga doir faoliyat

		umumlash-tirish	
Ijodiy	Loyiha muammosiga badiiy qiziqishni oshirish	Badiiy asar(she'r, hikoya)lar, insho, esse	Ijodiy faoliyat
O'yinli va rolli	Loyiha muammosini izlab topish va uning hal etishga doir vaziyatni taqdim etish	Ishbop o'yin, viktorina, blitz-so'rov, ekskursiya	Guruhiy faoliyat

Zamonaviy tarbiyalash texnologiyasi - har tomonlama yondashuvni amalga oshiradi va quyidagi majburiy talablarga rioya qiladi:

1. Tarbiyalanuvchilarga uch yo'naliш bo'yicha ta'sir etiladi - tafakkuriga, sezgilariga va xulqiga.
2. Tarbiya (tashqi pedagogik ta'sir) va o'z-o'zini tarbiyalashning uzviyligi tufayli ijobiy natijaga erishiladi.
3. Tarbiya jarayonida ishtirok etuvchi barcha vosita va tadbirlarning muvofiqlashtirilishi; ijtimoiy institutlar, birlashmalar, ommaviy axborot vositalari, adabiyot, san'at, oila, mакtab, huquq targ'ibot idoralari, jamoalar - har tomonlama yondoshuvning zaruriy shartidir.
4. SHaxsnинг ma'lum sifatlari amaldagi tarbiyaviy ishlar majmui orqali hosil qilinadi. Bu ishlar yaqqol ko'rinishda va ko'p yoqlama bo'lishi, ular bir vaqtning o'zida aqliy, jismoniy, xulqiy, estetik va mehnat tarbiyasini uzviy holda olib borishi zarur.
5. Har yoqlama yaxlit tarbiyaviy yondashuv tarbiyachining tizimli munosabatini va boshqaruvini taqoza qiladi. Boshqaruv tarbiya jarayonida ishtirok etuvchi tashqi va ichki omillar va ularning o'zaro ta'siri inobatga olingandagina muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin. SHu bois, u omillar haqida aniq tasavvurga ega bo'lish zarur.

Innovatsion texnologiyalar asosida bahs-munozara darslari, aqliy hujum o‘yinlaridan keng ko‘lamli bilim, tajriba va mustaqillikka asoslangan holda mashg‘ulotlar tashkil etilsa, quyidagi natijalarga erishiladi:

- mashg‘ulotlar davomida talabalarning mustaqilligi, ixtiyoriyligi va erkinligiga erishiladi;
- talabalar o‘z fikr va qarashlarini himoya qilishga o‘rganadilar, ularni boshqalarga etkazish mahoratini egallaydilar;
- talabalar jamoa fikriga tayanishga, uni hurmat qilishga o‘rganadilar va ularda o‘zaro hurmat hissi ortib boradi;
- talabalar o‘quv faniga doir materiallar bilan mustaqil ishlashga, izlanishga, o‘qitishning samarali shakl va uslublaridan ijodiy foydalanishga odatlanib boradi;
- talabalarda bilimlarni mustaqil egallah, ijodiy fikr yuritish va erkin fikrlash malakalari shakllanadi;
- o‘quv mashg‘ulotlarida axborot texnologiyalaridan foydalanishga, o‘zaro fikr almashishga, pedagogik faoliyatni tanqidiy tahlil qilish va taqqoslashga o‘rganadilar.

Pedagogik texnologiyaning boshqaruvchanligi shundan iboratki, bunda ta’lim jarayonini rejalashtirish, tashhis qilish, natijalash, tuzatish kiritish imkoniyatlari mavjud. Bunda ta’limdan kutilgan natijaga erishiladi, vaqt tejaladi, bu esa pedagogik texnologiyaning samaradorligi demakdir. Pedagogik texnologiyaning tasdiqlanuvchanligi - ishlangan model boshqa pedagoglar qo‘llaganda ham xuddi o‘shanday samara-natija berishi kerakligini bildiradi. Bir so‘z bilan aytganda, ta’lim jarayoniga yangicha yondashib, ijodkorlik, bunyodkorlik tadbiq etilsagina, ta’lim samarasi yangi bosqichga ko‘tariladi, ya’ni: talabaning talabi, moyilligi, istak xohishi, uning imkoniyatlari darajasida qondiriladi;

- talabaning o‘quv mehnatiga mas’uliyati, javobgarligi va burchi oshadi;
- bilimlarni mustaqil egallah malakalari shakllanadi;
- unda umr bo‘yi o‘z bilimini o‘zingga boyitishi mumkinligiga ishonch paydo bo‘ladi;
- erkin fikrlash malakasi shakllanadi;

- haxsjamiyatdao‘ziningo‘rninitezroqtopibolishigamuhityaratadi.

O‘qitishda yangi texnologiyalarni loyihalashtirish

O‘qitish texnologiyasini loyihalashni pedagogik vazifaning qo‘yilishi va uni hal etishga qurish asosida qaraymiz.

1. Pedagogik vazifaning qo‘yilishi.

2. Didaktik jarayonni ishlab chiqish.

Pedagogik vazifaning belgilanishi quyidagilarni qamrab oladi:

- ta’lim maqsadlarini tahlil qilish va shu asosda o‘quv predmetining mazmunini aniqlash;
- o‘quv predmeti mazmunini tuzilmasini ishlab chiqish va uni o‘quv elementlari tizimi ko‘rinishida ifodalash;
- o‘quv elementlarini o‘zlashtirish darajalarini belgilash;
- ta’lim oluvchilarning dastlabki bilim darajasini aniqlash, bu ko‘rsatkich o‘quv predmetining mazmuni asoslanadigan o‘quv materialini o‘zlashtirganlik darajasidan kelib chiqadi;
- o‘quv-moddiy baza hamda ta’limning tashkiliy shakllariga qo‘yiladigan chegaralarni belgilash.

Pedagogik texnologiya ta’lim maqsadini aniq o‘rnatishdan boshlab to uning natijalarini baholashgacha bo‘lgan bosqichlarning har biri uchun ijodiy faoliyatni talab etadi. Pedagog faoliyatining texnologiyalanuvchanlik darajasini prof. N.Sayidahmedov quyidagi mezonlar asosida alohida ajratib ko‘rsatgan.¹

¹ Сайидаҳмедов Н. Янги педагогик технологиялар. – Т.: Молия, 2003. 30-бет.

1. Tashxislanuvchan o'rnatilgan maqsad – talabalar tomonidan didaktik, jarayon mahsuli sifatida o'zlashtirilgan aniq o'lchamli tushunchalar, amallar va faoliyat turlari.
2. Ta'lif mazmunini o'quv elementlari yordamida bayon qilishda abstraksiya pog'onalarining va axborotlarni o'zlashtirish darajasining hisobga olinishi.
3. O'quv materiallarini o'zlashtirish bosqichlarining etarlicha mantiqiy qat'iyanligi – didaktik jarayon tuzilmasiga mosligi.
4. O'quv jarayoniga yangi vositalar va axborotlashtirish usullarining joriy etilishi.

5. O'qituvchining qoidabop (algoritmlı) va erkin, ijodiy faoliyatidagi mumkin bo'lgan chetga chiqish chegarasining ko'rsatilishi.

6. Talaba va o'qituvchi faoliyatida shaxsiy motivlashganlikning ta'minlanishi (erkinlik, ijodiyot, kurashuvchanlik, hayotiy, kasbiy mohiyat va boshqalar).

7. O'qitish jarayonining har bir bosqichida kommunikativ munosabatlarning, axborot texnikalari bilan muomala qilishning maqsadga muvofiqligi.

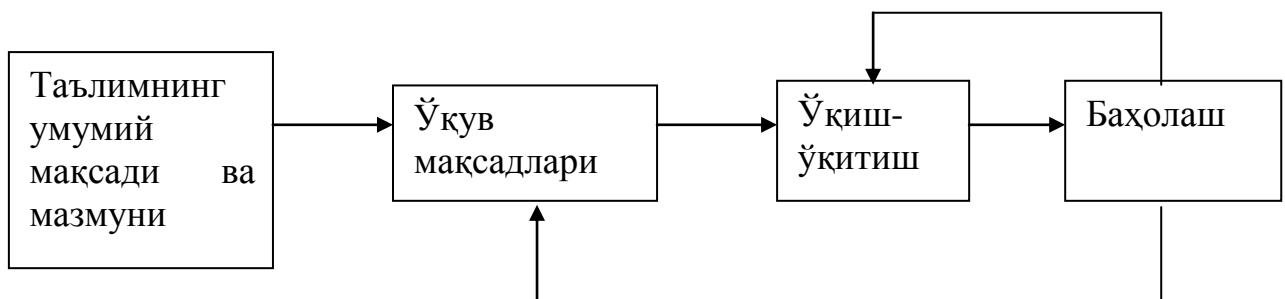
Pedagogik texnologiya usulining o'ziga xos xususiyati shundaki, unda ta'limning rejalarashtirilgan maqsadiga erishishni kafolatlaydigan o'zlashtirish jarayoni loyihalashtiriladi.

Boshqacha aytganda, takrorlanadigan ta'lim siklining asosiy qismlari quyidagilar:

- ta'lim maqsadlarini umumiy belgilash;
- umumiy maqsadni oydinlashtirib, o'quv maqsadlariga aylantirish;
- o'quv amallari majmui;
- ta'lim natijasini baholash.

O'quv jarayoni bunday takrorlanadigan shaklga ega bo'lgani uchun modul xarakterini kasb etadi, alohida qismlarga ajratiladi, ular turli mazmunga va umumiy tuzilishga ega bo'ladi.

O'quv jarayonining tuzilishi

Aslida bu, pedagogik faoliyatning siklli algoritmi bo'lib, uni ta'lim mazmunining yangi-yangi bo'limlariga, mavzulariga qo'llash mumkin.

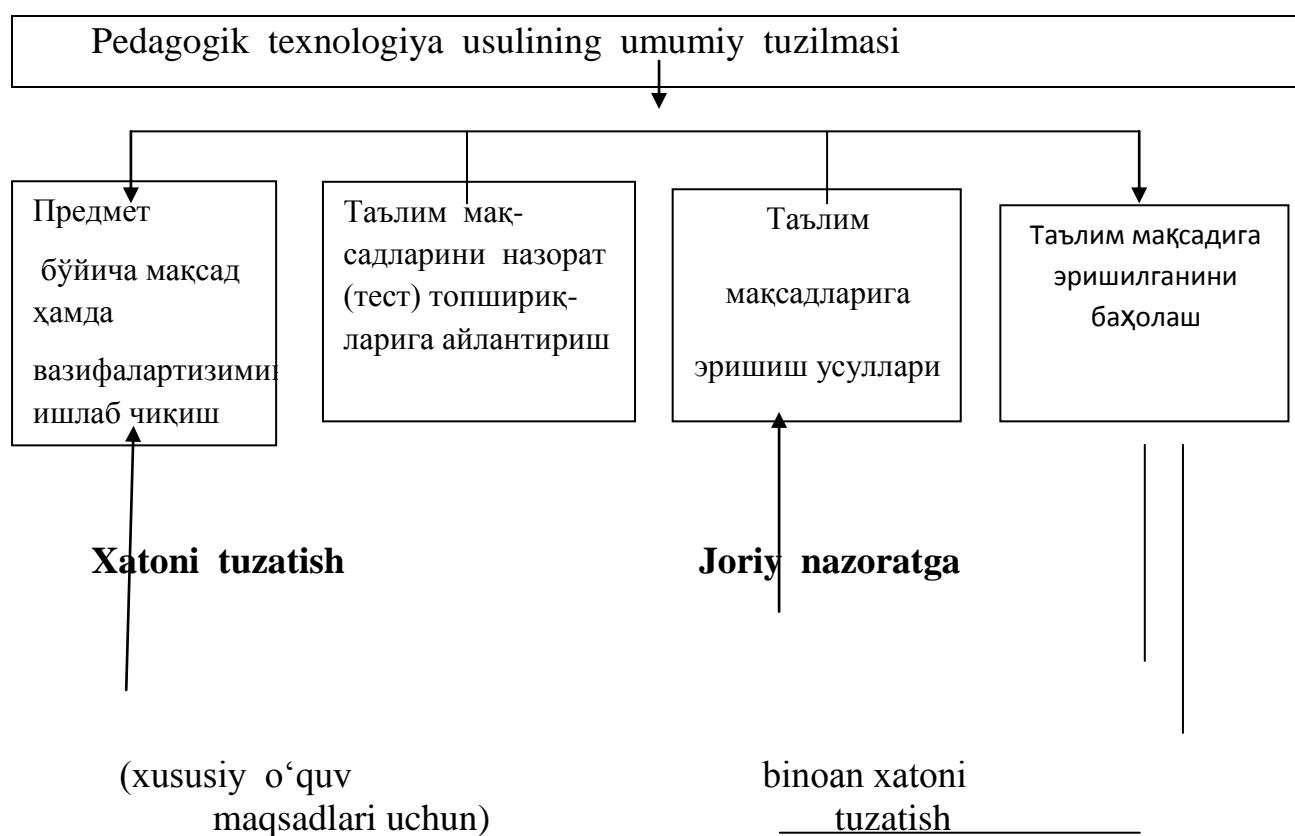
O‘quv jarayonining hamma bosqichlarida asosiy e’tibor ta’lim natijasiga erishishga qaratiladi.

Professor M.Ochilov pedagogik texnologiya usuliga quyidagilarni kiritgan:

1. Ta’limning umumiy maqsadlari, muhim masalalari tasnifi.
2. Oydinlashtirilgan maqsad (o‘quv vazifa)larini ishlab chiqish.
3. Ta’limning maqsadlarini nazorat (test) topshiriqlariga aylantirish.
4. Maqsadlarga erishish usullari.
5. Ta’lim maqsadlariga erishilganini baholash.

Bularning har biri pedagogik amallarning qulaylashtirilgan tizimidir.

Pedagogik texnologiyalar masalalari, muammolarini o‘rganayotgan mutaxassislarning fikriga ko‘ra, pedagogik texnologiya – bu faqat axborot texnologiyasi bilan bog‘liq, hamda o‘qitish jarayonida qo‘llanishi zarur bo‘lgan TSO, kompyuter, masofali o‘qish, yoki turli xil texnikalardan foydalanish demakdir.

Pedagogik amaliyotda innovatsion texnologiyalarni qo'llash «Ta'lim to'g'risida»gi qonun va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» asosida ta'lim-tarbiya sohasida olib borilayotgan tub islohotlarning quyidagi asosiy yo'nalishlarini anglab olmoq lozim:

- ta'lim mazmunini, tizimini isloh qilish;
- ta'lim-tarbiya boshqaruvini isloh qilish;
- ta'limning bozor iqtisodiyotiga asoslangan mexanizmini yaratish;
- ota-onasiga, o'qituvchi-o'quvchining ta'lim jarayoniga bo'lgan yangicha qarashlarini shakllantirish;
- bu tub islohotlarning bosh harakatlantiruvchi kuchi-yangi pedagogik texnologiyani amaliyotga tatbiq etishdan iborat.

Oliy maktab o'qituvchisining innovatsion faoliyati oliy maktab pedagogikasining bosh muammolaridan biridir.

Innovatsiya (inglizcha innovation) – yangilik kiritish, yangilikdir.

«Innovatsiya» - bu ta'lim: ma'lum bosqichlar bo'yicha rivojlanadigan jarayon.

Pedagogik innovatsiyada R. N. YUsufbekova innovatsion jarayon tuzilmasining uch blokini farqlaydi:

Birinchi blok-pedagogikadagi yangini ajratish bloki. Bunga pedagogikadagi yangi, pedagogik yangilikning tasnifi, yangini yaratish shart-sharoiti, yangilikning me'yorlari, uni o'zlashtirish va foydalanishga tayyorligi, an'ana va novatorlik, pedagogikadagi yangini yaratish bosqichlari kiradi.

Ikkinci blok - yangini idrok qilish, o'zlashtirish va baholash bloki: pedagogik hamjamiyatlar, yangini baholash va uni o'zlashtirish jarayonlarining rang-barangligi, pedagogikadagi konservatorlik va novatorlik, innovatsiya muhiti, pedagogik jamiyatlarning yangini idrok etish va baholashga tayyorligi.

Uchinchi blok – yangidan foydalanish va uni joriy etish bloki, ya’ni yangini tatbiq etish, foydalanish va keng joriy etish qonuniyatlari va turlaridir.

Innovatsiya jarayoni, tarkibiy tuzilmalar va qonuniyatlarni qamrab olgan tizimdan iboratdir.

Pedagogikaga oid adabiyotlarda innovatsion jarayoni kechishining 4ta asosiy qonuniyati farqlanadi:

- pedagogik innovatsiya muhitining ayovsiz bemanomlik qonuni;
- nihoyat amalga oshish qonuni;
- pedagogik innovatsiyaning davriy takrorlanishi va qaytishi qonuni;
- qoliplashtirish (streotiplashtirish) qonuni;

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga

bo‘lgan e’tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda, bunday bo‘lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an’anaviy ta’limda o‘quvchi-talabalarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o‘rgatilgan bo‘lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o‘zлari qidirib topishlariga, mustaqil o‘rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o‘zлari keltirib chiqarishlariga o‘rgatadi. O‘qituvchi bu jarayonda shaxsni rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo‘naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Ta’lim jarayonida o‘quvchi–talaba asosiy figuraga aylanadi.

Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o‘qituvchi va talaba faoliyatiga yangilik, o‘zgarishlar kiritish bo‘lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol metodlardan to‘liq foydalilanadi. Interfaol metodlar - bu jamoa bo‘lib fikrlash deb yuritiladi, ya’ni u pedagogik ta’sir etish usullari bo‘lib, ta’lim mazmunining tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu metodlarning o‘ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o‘quvchi-talabalarning birgalikda faoliyat ko‘rsatishi orqali amalga oshiriladi.

Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, ularga quyidagilar kiradi:

- o‘quvchi-talabani dars davomida befarq bo‘lmaslikka, mustaqil fikrlash, ijod etish va i zlanishga majbur etish;
- o‘quvchi-talabalarni o‘quv jarayonida bilimga bo‘lgan qiziqishlarini doimiy ravishda bo‘lishini ta’minlashi;
- o‘quvchi-talabaning bilimga bo‘lgan qiziqishini mustaqil ravishda har bir masalaga ijodiy yondashgan holda kuchaytirishi;
- pedagog va o‘quvchi-talaba o‘rtasida hamkorlikdagi faoliyatining uzluksizligi ta’minlash.

O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi qonunining qoidalariga muvofiq tayyorlangan «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da yosh avlodni ma’naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlari asosida zamonaviy madaniyat va iqtisodiyotning

pedagogik shakl va vositalarini ishlab chiqish, amaliyotga joriy etishga alohida ahamiyat berilgan.

SHu jihatdan ham umumiyl o‘rta ta’lim maktablarida davlat ta’lim standartlari bo‘yicha ko‘zda tutilgan iqtisodiy ta’lim va iqtisodiy tarbiyani takomillashtirish, uni o‘quvchi-talabalar ongiga singdirib borib, iqtisodiy tafakkurni shakllantirish muammosi dolzarbdir.

Iqtisodiy tarbiyaning bosh maqsadi – yoshlarda iqtisodiy savodxonlikni, iqtisodiy ongni, iqtisodiy madaniyatni yuksaltirishdan iboratdir. Bu esa shaxsning kamol topish faoliyati vositasida aniq iqtisodga bog‘liq, nazariy bilimlar tizimini, shuningdek, iqtisodiy bilim, ko‘nikma va malakalar majmuasi, o‘rganuvchining iqtisodiy ongiga bevosita ta’sir etishga imkon beruvchi bosqichlarni amalga oshirishdir.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish ilmiy muammo sifatida iqtisodiy yo‘nalishdagi o‘quv yurtlarida maxsus ilmiy tadqiqotlar olib borishni ko‘zda tutadi. Bunda eng avvalo, quyidagilarni aniqlash lozim:

- zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish uchun ijtimoiy-pedagogik asoslar mavjudligini aniqlash;
- ta’lim majmui sifatida nimani anglatishi va qanday tarkibiy qismlardan tashkil topganligini belgilash;
- pedagogik texnologiyaning funksional majmui jarayon sifatida nimalardan iboratligini aniqlash;
- zamonaviy pedagogik texnologiyalar «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» maqsadlariga qay darajada mos kelishi va uni baholash mumkinligini ko‘rsatib berish;
- pedagogik texnologiyaning majmular nazariyasining asosiy qonuniyatlariga mosligini nazoratda tutib turish yo‘l-yo‘rig‘ini ishlab chiqish.

SHunday qilib, bugungi kunga kelib, jamiyatimiz jadallik bilan taraqqiy etib, iqtisodiy va siyosiy mavqeい kundan-kunga ortib borayotgan bo'lsa-da, biroq ijtimoiy sohada va ayniqsa, ta'lim-tarbiya jarayonida umumiy taraqqiyotdan biroz orqada qolish sezilmoqda. Bunday noxush vaziyatdan chiqib ketish yo'llaridan biri ta'lim-tarbiya jarayonini qabul qilingan davlat standartlari asosida texnologiyalashtirishdan iboratdir.

Bugungi kunda oliy o'quv yurtlari va fakultetlarida malakali kasb egalarini tayyorlashda zamonaviy o'qitish metodlari-interfaol metodlar, innovations texnologiyalarning o'rni va roli benihoya kattadir. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratiga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o'quvchi-talabalarni bilimli, etuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

SHu o'rinda ta'kidlash joizki, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, pedagogika ilmining tadqiqot ob'ekti sifatida, aniq fanlarni o'qitish uslubi bo'libgina qolmay, balki ijtimoiy-iqtisodiy fanlarni o'qitishga ham yangicha yondashuv sifatida qayd qilinishi kerak.

4. Kasbiy fanlarni o`qitish jarayonida ilg`orpedagogik texnologiyalardan foydalanish.

Kasb ta'limida axborot texnologiyalar Axborot tizimlari va texnologiyalari yildan-yilga kishilik faoliyatining turli sohalarida yanada keng qo'llanilib borilmoqda. Ularni yaratish, ishga tushirish va keng qo'llashdan maqsad — jamiyat va inson butun hayot faoliyatini axborotlashtirish borasidagi muammolarni hal etishdir.

Jamiyatni axborotlashtirish deganda inson faoliyatining barcha ijtimoiy ahamiyatga ega bulgan sohalarida boyitilgan bilimlar, ishonchli axborotlar bilan to'liq, va uz vaqtida foydalanishni ta'minlashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni hamma joylarda tatbiq, etish tushuniladi. Bundan shu narsa nazarda tutilmoqdaki, zamonaviy axborot tizimlari va texnologiyalarini hamma joyga tatbik, etish qabul qilinajak qarorlar samarasini oshiradi.

Kasbiy fanlarni o`qitishda ilg'or pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish tizimi

o'quv mashg'ulotlari texnologiyasi	interfaol metodlar	grafik organayzerlar
<p>1. Nazariy mashg'ulotlari ta'lif texnologiyasi.</p> <p>2. Amaliy mashg'ulotlar ta'lif texnologiyasi.</p> <p>3. Mustaqil ta'lif texnologiyasi.</p> <p>5. Keys-stadi ta'lif texnologiyasi.</p> <p>6. Loyiha ta'lif texnologiyasi</p>	<p>1. Aqliy hujum.</p> <p>2. Erkin yozish.</p> <p>3. Asoslangan esse.</p> <p>4. FSMU.</p> <p>5. Blits-so'rov.</p> <p>6. Blits-o'yin.</p> <p>7. O'qitisho'qitish qo'llanma.</p> <p>8. Yozma va og'zaki davra suhbat.</p> <p>9. Tushunchalarni aniqlash.</p> <p>10. Tushunchalar asosida matn tuzish.</p> <p>11. Chalkashtirilgan mantiqiy zanjirlar ketma-ketligi</p>	<p>1. Klaster.</p> <p>2. B-B-Bchizmasi.</p> <p>3. T-chizma.</p> <p>4. Venndiagrammasi.</p> <p>5. Kontseptual jadval.</p> <p>6. Insert jadvali.</p> <p>7. "Nima uchun?" chizmasi.</p> <p>8.</p> <p>"Qanday?"diagrammasi.</p> <p>9. Baliq skeleti.</p> <p>10. Toifalash jadvali.</p> <p>11. Nilufar guli chizmasi.</p>

Yangi XXI asrda mamlakatlarning milliy iqtisodi globallashib, axborotlashgan iqtisod shakliga aylanmoqda. YA'ni milliy iqtisoddagi axborot va bilimlarning tutgan o'rni tobora yuksalmoqda va ular strategik resursga aylangan. Dunyoda jamg'arilgan axborot va bilimlarning 90% so'nggi 30 yil mobaynida yaratilgan. Axborot va bilimlar hajmining kundan-kunga ortib borishi milliy iqtisodning barcha sohalarida, jumladan, ta'linda ham axborot-kommunikatsiyalar texnologiyalaridan keng ko'lamda samarali foydalanishni talab etmoqda.

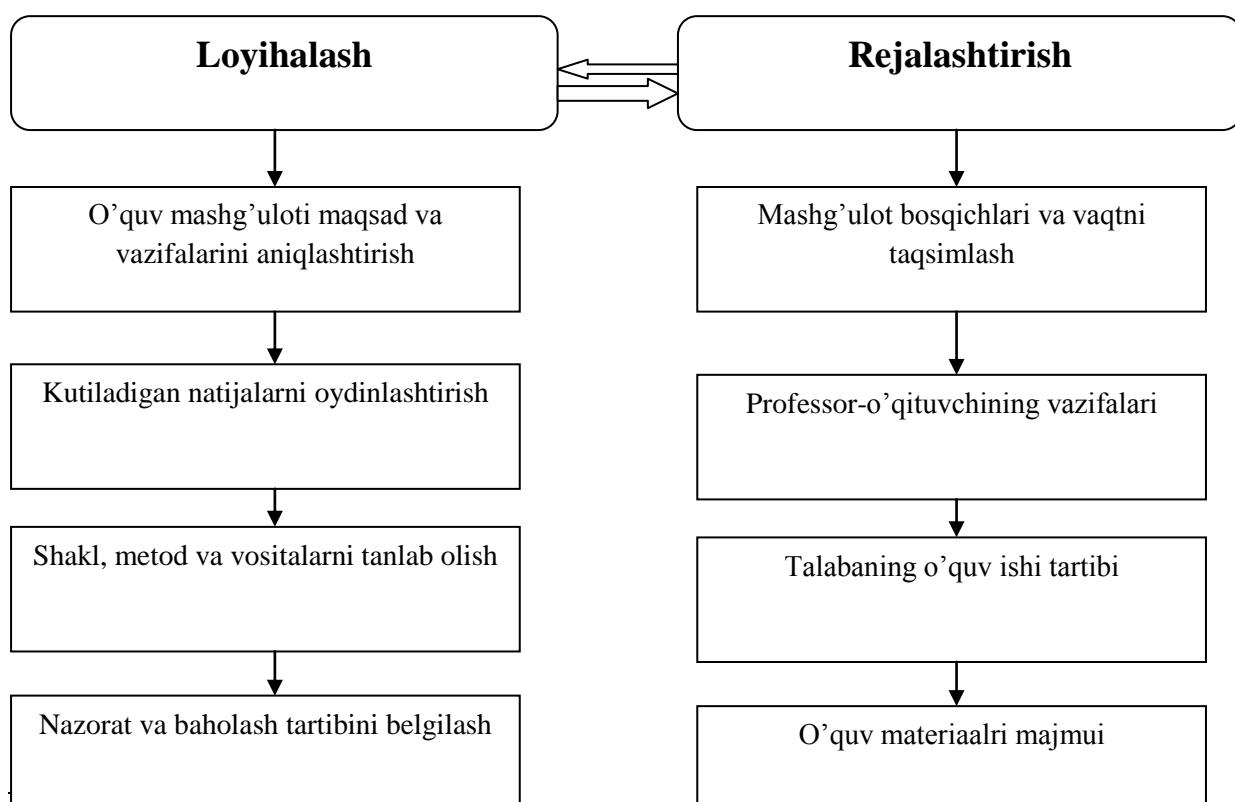
Axborot xuddi an'anaviy resurslar kabi izlab topish, tarqatish mumkin bo'lgan resursga aylandi. Ushbu resursning foydalanadigan umumiyligi kelgusida davlatlarning strategik imkoniyatini, shuningdek mudofaa qobiliyatini ham belgilab beradi, deyishga jiddiy asos bor.

Axborot texnologiyalari industriyasining yuzaga kelishi ularning axborot jamiyatini yaratishni qanday ta'minlashiga bog'liq. Axborot texnologiyalari industriyasi axborot mahsulotlari va vositalarini ishlab chiqaradi hamda iste'molchilarga etkazadi.

Axborot mahsulotlari deganda avvalo, an'naviy yo'l bilan yoki elektron texnika yordamida olingan turli bilimlar sohasi, shuningdek, ma'lumot va axborotning boshqa shakllari tushuniladi.

Axborot-kommunikatsiyalar texnologiyalarini ta'lim tizimida qo'llashda shaxsiy kompyuterning tutgan o'rni oshib bormoqda. 2000 yilda AQSHda 1000 kishiga 500 ta kompyuter to'g'ri kelgan bo'lsa, axborotlashgan iqtisod hali kirib bormagan mamlakatlarda ahvol ancha jiddiy. YA'ni Braziliyada — 24, Rossiyada — 31, Turkiyada — 20, Hindistonda esa — bu raqam 3 taga to'g'ri kelmoqda. Internet orqali savdo-sotiq, qilish kundan-kunga ortib borayapti, jumladan AQSHda shaxsiy kompyuter Internet tizimiga ulangan oilalarning 47%i elektron magazinlardan tovarlar sotib olishmoqda. Axborotlashgan iqtisod yangi ish o'rinalarini barpo etmoqda. Xizmatchilar o'z ish joyini AQSHda o'rta hisobda 4 yilda, Evropada esa 8 yilda almashtiradi. Bunday sharoitda uzluksiz ta'limni axborot-kommunikatsiyalar texnologiyalarisiz yo'lga qo'yib bo'lmaydi.¹

O'quv jarayonini texnologiyalashtirish bosqichlari

¹ С.С. Гуломов ва бошқалар. Аҳорот тизимлари ва технологиялари. – Т.: Шарқ нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси, 2000.

Axborot texnologiyalari rivojlanishi bevosita iqtisodiy ob'ektlarning axborot tizimlaridan foydalanishi bilan bog'liq. Zamonaviy axborot texnologiyalari rahbarlarga, mutaxassislarga, texnik xodimlarga axborotni qayta ishslash va qarorlar qabul qilishda hamda to'liq va ishonchli bo'lgan zamonaviy axborot tizimini yaratishda ko'mak beradi.

Axborot texnologiyalari ma'lumotlarni qayta ishslashning mustaqil tizimi sifatida ham, funksiyaviy tarkibiy qism sifatida ham ishlaydi va yanada yirik tizim doirasida boshqaruv jarayonini ta'minlaydi. Bunday tizimlar qatoriga sanoat korxonalari, firmalar, korporatsiyalar, moliya-kredit va tijorat-savdo tashkilotlari, ishlab chiqarish va xo'jalik jarayonlarining avtomatlashtirilgan boshqarish, ilmiy tajribalar, iqtisodiy-matematik modeli, ma'lumotlarni qayta ishslash tizimi, kutubxona xizmati va boshqa bir qator sohalar kiradi.

Jahonda ta'lim tizimi tezkor sur'atlarda taraqqiy etib bormoqda. Misol uchun Gollandiyani olib qaraydigan bo'lsak, yuqori saviyaga ega bo'lgan bitiruvchilar ishsiz qolmoqda. SHuning uchun ham etkazayotgan kadrlarimizga bo'lgan talab darajasini yaqindan o'rganishimiz kerak. Agar ichki bozorimizda bunday kadrlarga ehtiyoj bo'lmasa, Internet orqali tashqi bozorda ularga bo'lgan talabni qidirib topishimiz zarur. SHuni ta'kidlab o'tish kerakki, AQSH universitetlaridagi professorlarning 85%ini hindistonliklar tashkil qiladi. Ularning ushbu yutuqlarga erishishini avvalo aniq fanlarni chuqur bilishi, chet tillarini mukammal o'rganganligi va axborot-kommunikatsiyalar texnologiyalarini milliy iqgisod va ta'lim sohalarida samarali qo'llay bilishi bilan izohlash mumkin.

Hozirgi kunda nafaqat ta'lim sohasiga, balki milliy iqtisodning barcha tarmoqlariga Internet, elektron tijorat, elektron biznes, virtual tijorat, virtual ta'lim, masofaviy o'qitish, virtual stend texnologiyalari keng ko'lamda kirib kelmoqda.

Interfaol metodlar tasnifi

O'rganilayotganlarini o'zlashtirishga da'vat qilish metodlari	Yangi materialni anglash metodlari	O'rganilganlarini fikrlashga imkon beruvchi metodlar
<p>Erkin yozish.</p> <p>Klaster.</p> <p>Aqliy hujum.</p> <p>B-B-B chizmasi.</p> <p>Chalkashtirilgan mantiqiy zanjirlar ketma-ketligi.</p> <p>Blits-so'rov.</p>	<p>Insert chizmasi.</p> <p>B-B-B chizmasi.</p> <p>O'qitish bo'yicha qo'llanma.</p> <p>Bir-biriga o'rgatish.</p> <p>Bir-biridan so'rash.</p> <p>Ikki qismli kundaliklar.</p> <p>Eng asosiy tushunchalar</p>	<p>Eng asosiy tushunchalar, takrorlash.</p> <p>T-chizma.</p> <p>Toifalash jadvali.</p> <p>Nima uchun? chizmasi.</p> <p>"Qanday?" diagrammasi.</p> <p>Venn diagrammasi.</p> <p>Besh minutlik esse.</p> <p>O'n minutlik esse.</p>

Bizningcha, bu g'oyani ijtimoiy hayotning quyidagi komponentlari orqali ro'yobga chiqarish mumkin:

- faoliyat turlari (moddiy, amaliy ijtimoiy, ma'naviy);
- ijtimoiy ong shakllari (axloq, san'at, siyosat, falsafa, fan va boshqalar);
- ijtimoiy munosabatlar tizimi (moddiy va mafkuraviy);
- moddiy, ijtimoiy va tabiiy borliq (keyingi avlodlarga meros qilib qoldirilgan boyliklar).

Ta'lim mazmuni, uning komponentlari, tarkibi, vazifalari haqida so'z ketganda dalillar bilan qonuniyatlar, yaqqollik bilan mavhumlik, bilimlar bilan haqiqatni mustaqil bilish metodlari o'rtasidagi maqbul keladigan munosabatlarni aniqlash zarur.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatib turibdiki, yuqori malakali, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash jarayonida quyidagilar hal qiluvchi ahamiyat kasb etar ekan:

Bugungi kunda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar jarayoni, jamiyatning tez o‘zgarib borayotgan turmush sharoiti, ta’lim tizimiga ta’sirchanlik va tezkorlik xossalaring berilishini, ya’ni ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyot talablariga javob berish, shaxs qobiliyati va iste’dodini hisobga olish imkoniyat va shart-sharoitlarini yaratishni taqozo etadi.

O‘quv-tarbiya dasturlarining ta’sirchanligi va tezkorligini ta’minalash ta’lim jarayonini differensiatsiyalash muammosi bilan uzviy bog‘liq. Hozirgi sharoitda, so‘zda emas, ishda uzluksiz ta’lim tizimiga ta’limni differensiyalash prinsip va mexanizmlarini joriy etish kerak.

Ta’limni differensiatsiyalash zamonaviy ta’lim tizimining asosiy xususiyatlaridan biridir. U o‘quvchi-talabalarning shaxsiy ehtiyojlari, layoqati, imkoniyatlari, qiziqishlari, kasb tanlashidan kelib chiqqan holda turli ko‘rinishda bilim olish

Ta’lim-tarbiyaviy jarayonni rivojlangan davlatlar tajribalari asosida takomillashtirish, uning ishtirokchilari – o‘qituvchi va talaba-magistr faoliyatini «sub’ekt-sub’ekt» imkoniyatlari asosida tashkil etish zarurati bugun barcha oliy o‘quv yurtlarida pedagogika va psixologiya fanlarini o‘quv rejasiga kiritish lozimligini isbotladi. Endigi vazifa esa, bu fanlarni o‘qitishga alohida e’tibor qaratish, pedagogik faoliyatning siru-sinoatlarini tadqiq qilish asosida amaliy xulosalarni qo‘lga kiritishdir.

“KP”fanini o‘qitishda ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanish bo`yicha na`muna.

MAVZU: KASB-HUNAR TA’LIMIDA USLUBIY ISHLARNI TASHKIL QILISH.

Reja:

1. O'qituvchining mustaqil uslubiy ishlari: o'z siyosiy ongini o'stirish, kasbi bo'yicha bilim va tajribani kengaytirish, ta'lim-tarbiya sohasidagi o'z bilim va mahoratini shakllantirish.
2. Kasb-hunar ta'limida uslubiy ishlarni tashkil qilish strukturasi
3. Uslubiy uyushmalar va ularning faoliyati
4. Ilg'or pedagogik tajribalarni o'rghanish va ommalashtirish
5. O'qituvchining jamoaviy uslubiy ishlari: pedagogik ishlari, ochiq darslar va ularni o'tkazish

O'quvchilarga ta'lim va tarbiya berishda kasb ta'limi o'qituvchisi yetakchi rol o'ynaydi. Ta'lim-tarbiya jarayonining ahvoli, o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi o'qituvchi kasbiy malakasiga, pedagoglik mahoratiga, madaniyat darajasiga bog'lik.

Yakka tartibdagi uslubiy ish butun o'quv yiliga tuzilgan reja bo'yicha olib boriladi. Unda o'qituvchi muhandis-pedagog o'z pedagog mahoratlarini va o'z bilimlarini chuqurlashtirish maqsadida yakka tartibdagi uslubiy topishiriqlar nazarda tutiladi. Ularga quyidagilar kiradi: pedagogik mavzular bo'yicha ma'ruzalar tayyorlash; o'quv dasturning eng qiyin mavzulari bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar tuzish; anchagina mehnat qilinishi talab qilinadigan muammoli izlanish ishlarini belgilaydi. Bu topshiriqlar har bir pedagog uchun majburiy minimum hisoblanadi.

Har bir pedagog, muhandis-pedagog ish rejasi to'rtta bo'limdan tashkil topishi kerak:

1. G'oyaviy-siyosiy saviyani oshirish.
2. Uslubiy-pedagogik mahoratini takomillashtirish.
3. O'qitilayotgan mehnat turi sohasidagi ilmiy-texnikaviy bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish.
4. Pedagog mehnatini ilmiy asosda tashkil etish sohasidagi bilim va malakalarini takomillashtirish.
5. Bu reja uslubiy kengash majlisida ko'rib chiqilib, tasdiqlanadi. Bu rejaning bajarilishi hakida o'qituvchilar bilan muhandis-pedagoglar hisobotlari eshitilib turiladi.

G'oyaviy-siyosiy saviyani oshirish - materiallar ishlab chiqilayotganda hozirgi zamon hayoti va ishlab chiqarishni nazarda tutish kerak. Kasb ta'limi o'qituvchisi yoshlarga mehnat tarbiyasi va politexnik ta'lim berishning mohiyati ancha to'la yoritilgan asarlarni, prezident qarorlarining kasb-hunarga oid hujjatlarini tasniflanishi, siyosiy seminarlar va nazariy konferensiyalar ishida qatnashish, matbuot, radio, televidenie orqali hozirgi siyosat bilan tanishish va amaliy ishda qo'llash.

Uslubiy-pedagogik mahoratini takomillashtirish - tayyorlanadigan ma'ruzalar, ko'rsatmalar, tavsiyalarda o'quvchilar bilan bo'ladigan o'quv-tarbiyaviy ishlari shaklini mukammallashtirib borish nazarda tutiladi. Kasb ta'limi o'qituvchisining o'z ustida mustaqil ishlashi kasb-hunarga oid ilmiy jurnallar va asarlar bilan muntaẓam tanishib borishi, uslubiy mahoratida esa mashg'ulot olib borish sifatini takomillashtirib, bunda yangi uslubiy ko'rsatmalar tayyorlash, o'quvchilarining bilish faoliyatlarini faollashtirish masalasini yechish, ilg'or pedagogik tajribalarni esa boshqa o'qituvchilar orasida yoyishga yordam berishdir.

Nazariya bo'yicha darslarga tekshirish uchun kirgan o'qituvchi darslarning kalendar mazuli reja va har bir dars bo'yicha rejasi hamda dars o'tish uchun ma'ruza matn borligiga; dars mavzusi bo'yicha tuzilgan reja va dasturga mos kelishiga; ta'lim vositalaridan unumli foydalanilayotganligiga; darsda o'quv tarbiyaviy ishning qo'yilishi va uning amalga oshirilishini, qo'yilgan maqsadni hal etish uchun tanlangan dars turining maqsadga muvofiqligiga baho berish; darsning strukturasini to'g'ri tanlanganligiga, vaqtning sarflanishiga o'qituvchi va o'quvchilarining darsga tayyorgarligiga e'tibor berish kerak.

O'qitilayotgan mehnat turi sohasidagi ilmiy-texnikaviy bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish – ilg'or texnologiya va ratsional mehnat usullarini, texnika yangiliklarini muntaẓam o'rganib borish, ilmiy-texnikaviy seminarlarda qatnashish, texnikaga oid mavzulardagi ma'ruzalarni eshitib borish, ko'rgazmalarga borib turish, ilg'or korxonalarga o'tkaziladigan ekskursiyalarda qatnashish va hokazolar orqali erishiladi. Amaliy ko'nikmalar va malakalar kasb ta'limi o'qituvchilarining

malakali metodistlar va ishlab chiqarish ilg'orlari rahbarligida ilg'or ish usullarini egallash yo'li bilan takomillashtiriladi.

Pedagog mehnatini ilmiy asosda tashkil etish sohasidagi bilim va malakalarini takomillashtirish - kasb ta'limi darslarida amal qilinadigan hujjatlarii ilmiy asoslangan tarzda ishlab chiqish; o'quv ustaxonalarini zarur materiallar, asbob-uskunalar bilan muntazam ta'minlab turish tadbirlarini belgilash, ish joyini ilmiy asosda tashkil etish, ta'limning eng samarali ko'rsatmali va texnikaviy vositalardan oqilona foydalanish yuli bilan erishiladi.

Didaktik materiallar tayyorlash

Nazariy va amaliy mashgulotlar uchun manba sifatida ishlatiladigan vositalarimiz quyidagicha farqlanadi:

Ko'pincha o'quv materiallari bir paytning o'zida didaktik materiallar sifatida, ya'ni o'qitish, o'rganish uchun ishlatiladi. O'quv va didaktik materiallarni tayyorlash deganda, o'qituvchi tomonidan ularning tanlanishi va nazariy yoki amaliy mashgulotlar maqsadiga moslashtirilishi tushuniladi.

Agar tayyor vositalar yo'k bo'lsa, u holda bu vosita ularni o'qituvchining o'zi tayyorlashiga to'g'ri keladi.

O'quv va didaktik materiallarni tayyorlashda amaliyot o'qituvchisi chegaralangan vaqt va texnik imkoniyatlarni inobatga olgai holda e'tiborini quyidagilarga qaratishi lozim:

- ish varakalari, tarqatmalar (bosilgan matnlar nusxalari), slaydlar, doska tasvirlari uchun eskizlar;
- yozma topshiriqlar, yozma va og'zaki testlar uchun so'rov qog'ozlari;
- baholash varag'i, nazorat qog'ozsi;
- ish rejalari, tashkiliy hujjatlar.

O'qituvchi uchun materiallar nafaqat sohaga tegishli ma'lumotlarni, balki tashkiliy ishlar, usul va natijalarni baholash borasidagi ma'lumotlarni ham o'z ichiga oladi. Talabalar uchun materiallar esa qoida bo'yicha faqatgina sohaga tegishli jihatlarni o'z ichiga oladi.

Didaktik materiallar talabalarga mo’ljallangan bo’lsa, o’qitish materiallardan farq qilishi mumkin. Masalan: topshiriqlar varaqlari, savlonomatar, yo’naltiruvchi usul savollari va muayyan tarqatma materiatlar.

Talabalarga tarqatiladigan materiatlar tarkibida quyidagi ma’lumotlar bo’lishi lozim:

- sodda tilda yozilgan o’quv matnlari
- matnlarda bo’sh qoldirilgan joylar (talabalar tomonidan to’ldirilishi uchun)
- talabaning erkin fikrlashiga imkoniyat beruvchi savollar
- ustaxonada ishslash uchun mo’ljallangan, ish bosqichlari ko’rsatilgan tushunarli chizmalar (eskizlar) va jadvallar
- material jihoz, asbob-uskunatar va yordamchi vositalar haqida ma’lumotlar.

Matn tayyorlash bo'yicha eng yangi usullardan biri bu matnlarni ranglar bilan ajratish sanaladi:

- oq qogozlar: mazmuniy jihatlar borasida matnlar (O’qituvchi va talabatar uchun)
- yashil qogozlar: talabalarga topshiriqlar-qizil qog’ozlar: o’qituvchining uslubiy hujjatlari va topshiriqlarning javob varaqlari

Ranglarni kodlash hujjatlaridan foydalaiishii yengilllashtiradi

Xuddi shu usuldan seminar hujjatlarini tayyorlashda ham foydalaniladi.

Slaydlarni tayyorlash uchun:

- oddiy atsetat qogozi yoki shaffof sun’iy qogoz;
- nusxa olish mumkin bo’lgan maxsus qatlamlili slaydlar;
- flomaster, permanent va suvda eruvchan slaydlarni tozalash uchun spirt;
- surat chizish moslamalari (shablon, chizg’ich va boshqalar)lar ishlataladi.

Slaydlarni qo’lda tayyorlash uchun:

- surat yoki matn qog’ozga eskizlanadi
- slaydni uning ustiga qo’yib, skrepka bilan mahkamlanadi
- namunadagi surat slaydga ko’chiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azizzxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. - TDPU, Toshkent., 2003 y. 176 bet.

2. Kasb ta'lifi uslubiyoti / Olimov K.T., O. Abduquddusov, L. Uzoqova, M. Axmedjonov, D. Jalolova. - Toshkent., Iqtisod moliya, 2006. -192 b.

“Kasbiy pedagogika”fanidan nazorat uchun test savollari

1. Qaysi variantda ta'lif iborasiga to‘g‘ri ta’rif berilgan?.

- a) nazariy va amaliy mashg‘ulotlar;
- *b) bilim berish, malaka va ko‘nikma hosil qilish jarayoni, kishini hayotga, mehnatga tayyorlashning asosiy vositasi;
- v) olamning zarur xususiyatlari haqidagi axborotlar majmui
- g) fanning mazmuni, maqsadi va vazifalarini o‘rgatuvchi o‘quv jarayoni

2. O‘qitish jarayonining shakllari, usullari, tamoyillari, mazmuni pedagogikaning qaysi qismida o‘rganiladi?.

- a) metodika
- b) kasbiy pedagogika
- *v) didaktika
- g) metodologiya

3. Ta’limiy kenglik bu:

- *a) ta’lim jarayonlarini amalga oshiradigan, ya’ni atrof-muhit bilan o‘zaro harakatni anglatadigan kenglik;
- b) bilim berish, ko‘nikma va malaka hosil qilish;
- v) nazariy dars va amaliy mashg‘ulotlar paytida qo‘llaniladigan usullar majmui;
- g) voqelikni bilish, o‘zlashtirish, o‘zgartirish usullari majmuvi.

4. Faoliyatlarning zaruriy tashkiliy komponenti bo‘lib nima hisoblanadi?

- a) didaktika
- b) metodika

*v) metodologiya

g) pedagogika

5. Qaysi tamoyil talabalarga o‘rganish uchun ilmiy jihatdan asoslangan, amalda sinab ko‘rilgan ma’lumotlar berilishini talab etadi?

a) faollik tamoyili;

b) didaktik reduksiya tamoyili;

*v) ilmiylik tamoyili;

g) o‘qitishning tushunarli bo‘lish tamoyili

XULOSA

Yuqorida ta’kidlaganimizdek, pedagogik texnologiyaning asosiy negizi-bu o‘qituvchi va o‘quvchi-talabaning belgilangan maqsaddan kafolatlangan natijaga hamkorlikda erishishlari uchun tanlagan texnologiyalariga bog‘liq, ya’ni o‘qitish jarayonida, maqsad bo‘yicha kafolatlangan natijaga erishishda qo’llaniladigan har bir ta’lim texnologiyasi o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik faoliyatini tashkil etgani holda, ijobiy natijaga erisha olsa, o‘quv jarayonida o‘quvchi-talabalar mustaqil fikrga ega bo‘lib, ijodiy faoliyat yurita olsalar, izlansalar, tahlil etib, o‘zlarini xulosa qila olsalar, o‘zlariga, guruhga, guruh esa ularga bera bera olsa, o‘qituvchi tomonidan esa ularning bunday faoliyatları uchun imkoniyat va sharoit yaratilsa, bularning barchasi, o‘qitish jarayonining assosi hisoblanadi. Har bir dars, mavzu, o‘quv predmeti o‘ziga xos texnologiyaga ega, ya’ni o‘quv jarayonidagi pedagogik texnologiya – bu yakka tartibdagi jarayon bo‘lib, u o‘quvchi-talabaning ehtiyojidan

kelib chiqqan holda bir maqsadga yo‘naltirilgan, oldindan loyihalashtirilgan va kafolatlangan natija berishiga qaratilgan pedagogik jarayondir.¹

SHunday qilib, mamlakatimizda shaxs manfaati va ta’lim ustuvorligi e’tirof etilgan bir davrda pedagogika fani erkin shaxsni shakllantirish qonuniyatları, yoshlar shaxsini hayotga moslashtirishning shakl va metodlari, mazmuni va prinsiplarini o‘rganadi. Endilikda pedagogika o‘z predmeti, fanlar bilan aloqasi, pedagogik bilimlar tizimi va ularning mantiqiy tuzilmasi, nazariy pedagogik bilimlarni tarbiyaga, ta’lim amaliyotiga qo‘llash masalalariga doir muammolarni qaytadan yangicha talqinda ko‘ndalang qo‘ymoqda. Demak, pedagogikada tadqiqotlarning dolzarbliji, bir tomondan, jamiyat ehtiyoji – o‘quv-tarbiya tizimini yanada rivojlanirish bilan, boshqa tomondan esa, pedagogik bilimlarning yangilanish va rivojlanish darajasibilan belgilanar ekan.

SHunday qilib, mamlakatimizda shaxs manfaati va ta’lim ustuvorligi e’tirof etilgan bir davrda pedagogika fani erkin shaxsni shakllantirish qonuniyatları, yoshlar shaxsini hayotga moslashtirishning shakl va metodlari, mazmuni va prinsiplarini o‘rganadi. Endilikda pedagogika o‘z predmeti, fanlar bilan aloqasi, pedagogik bilimlar tizimi va ularning mantiqiy tuzilmasi, nazariy pedagogik bilimlarni tarbiyaga, ta’lim amaliyotiga qo‘llash masalalariga doir muammolarni qaytadan yangicha talqinda ko‘ndalang qo‘ymoqda. Demak, pedagogikada tadqiqotlarning dolzarbliji, bir tomondan, jamiyat ehtiyoji – o‘quv-tarbiya tizimini yanada rivojlanirish bilan, boshqa tomondan esa, pedagogik bilimlarning yangilanish va rivojlanish darajasibilan belgilanar ekan.

Hozirgi vaqtida O‘zbekistonda jahon ta’lim maydoniga kirishga yo‘naltiril jarayonining nazariyasi va amaliyotida sezilarli o‘zgarishlar sodir bo‘lmoqda. Ta’limdagi yondashuvlar, tarkibi o‘zgarmoqda va boshqacha munosabatlar, ped gan yangi ta’lim tizimi qaror topdi. Bu jarayon bilan bir vaqtida pedagogik o‘quv-tarbiya agogik mentalitetlar o‘rnatalmoqda.

¹ Ишмуҳамедов Р. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари.- Т.: ТДПУ, 2004. 6-бет.

Pedagogik jarayonning muhim tarkibi bo‘lib, talaba bilan o‘qituvchining shaxsga yo‘naltirilgan o‘zaro munosabatlari hisoblanadi. Ijtimoiy bilimga teng bo‘lgan pedagogik texnologiyalarning tashkil topishida fanning roli ortib bormoqda.

SHu nuqtai nazardan kelib chiqqan holda ushbu bobda mavzu bo‘yicha qator ma’lumotlar keltirilgan va eng asosiysi talabalarga tushunarli tarzda bayon etilgan

Kurs ishining maqsadi kasb-hunar kollejlarida ta’limida qo’llaniladigan dars va mashg’ulotlar shakllari, metodlarini aosiy mohiyati va kasb-hunar kollejlarida olib borilayotgan o‘qitish tizimini amaliy o’rganish.

Ushbu maqsaddan kelib chiqib, kurs ishida quyidagi vazifalar belgilab olingan: O‘zbekistonda kasb ta’limini rivojlantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish Germaniya va Fransiyada kasb ta’limining tuzilmasi, Kasbiy ta’limda innovatsion texnologiyalar, Kasbiy fanlarni o‘qitish jarayonida ilgor pedagogik texnologiyalardan foydalanish kabi mavzularda tadqiqot olib borishga harakat qildik.

GLOSSARIY

Innovatsion texnologiyalar- pedagogik jarayon hamda o‘qituvchi va talaba faoliyatiga yangilik, o‘zgarishlar kiritish bo‘lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol metodlardan to‘liq foydalaniladi.

Interfaol metodlar - bu jamoa bo‘lib fikrlash deb yuritiladi, ya’ni u pedagogik ta’sir etish usullari bo‘lib, ta’lim mazmunining tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu metodlarning o‘ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o‘quvchi-talabalarning birgalikda faoliyat ko‘rsatishi orqali amalga oshiriladi.

O‘qituvchining innovatsion faoliyati - ijtimoiy pedagogik fenomen bo‘lib, ijobjiy imkoniyatni aks ettirish, kundalik faoliyatdan chetga chiqishdir.

Tarbiyalash texnologiyasi-yoshlar bilan tarbiyaviy ishlarning g‘oyasi, mazmuni, tarkibini emas, balki bu sohadagi hukumat ishlab chiqqan maqsad va vazifalarni samarali amalga oshirish bilan shug‘ullanadi.

Ta’limni differensiatsiyalash-zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchitalabalarning shaxsiy ehtiyojlari, layoqati, imkoniyatlari, qiziqishlari, kasb tanlashidan kelib chiqqan holda turli ko‘rinishda bilim olish imkoniyatini beradi.

Pedagogik jarayon– o‘qituvchining ta’lim oluvchi bilan birlgiligidagi faoliyatida o‘z aksini topadi, bunda pedagog ta’lim oluvchiga qiyinchiliklarni engib o‘tishi uchun yordam beradi.

Interfaol – shaxslararo munosabatlarda bir-biriga xulq-atvor ta’sir ko‘rsatish jarayoni.

Introvert shaxs - shaxsning xar qanday sharoit va xolatlarida o‘z ichida kechayotgan fikrlarini bayon etish ehtiyojining nihoyatda pastligi.

Kasb – faoliyat shakllari birlashmasi bo‘lib, mazmun, vositalar, tashkilotlar, mehnat natijalari hamda mehnat sub’ektini tayyorlashga qo‘yiladigan talablar majmui.

Kuzatish – sinaluvchini aniq maqsad, faoliyat, vaqt, guruh bilan bog‘liq ravishda tekshirish, o‘rganish, ma’lumotlar to‘plash metodi.

Motiv – maъlum ehtiyojlarni qondirish bilan bog‘liq faoliyatga undovchi sabab.

Motivatsiya – odamni faol faoliyatga undovchi sabablar majmui.

Pedagogik texnologiya – 1) oldindan loyihalashtirilgan pedagogik jarayonni amaliyotga rejali va bir maromda tatbiq etish yoki pedagogik masalani echishga qaratilgan pedagogning uzlusiz o‘zaro bog‘langan harakatlari tizimidir

Pedagogik texnologiya – bu muayyan loyiha asosida tashkil etiladigan, aniq maqsadga yo’naltirilgan hamda ushbu maqsadning natijalanishini kafolatlovchi pedagogik faoliyat jarayonining mazmunidir.

O’qitish texnologiyasi– o’quv mashg’ulotining har bir bosqichini alohida-alohida loyihalash, kutiladigan natijalarni oldindan aniqlashtirish, har bir bosqichda qo’llaniladigan shakl, metod va vositalarni oqilona tanlab olish,

o'qituvchi va o'quvchining vazifalarnin oydinlashtirishga qaratilgan algoritmik ketma-ketlik.

Tarbiya texnologiyasi – tarbiya natijalariga asoslanib, tarbiyaning maqsad va vazifalarini oydinlashtirish, tarbiya jarayonining har bir bosqichini alohida-alohida loyihalash, tarbiyaning shakl, metod va vositalarini aniq belgilab olishga qaratilgan tizimli jarayon.

Identiv o'quv maqsadi – texnologik jarayonning asosiy komponenti bo'lib, kutiladigan natijaga aynan mos keladigan o'quv maqsadi. Identiv o'quv maqsadi o'z navbatida o'quv vazifalariga aylantiriladi.

O'qitish - ta'larning o'ziga xos usuli bo'lib, shaxsga nazariy va amaliy bilimlar berish jarayonida uning rivojlanishi ta'minlanadi; 2) talaba va o'qituvchi, talabaning boshqa talabalar bilan aloqasi natijasi o'laroq atrof-muxit, uning qonuniyatları, taraqqiyot tarixi va ularning o'r ganilish usullarini bilishning muntazam boshqarilish jarayoni.

Pedagogik texnika – xar bir ta'lim oluvchiga va jamoaga pedagogik ta'sir o'tkazishning samarali qo'llash uchun zarur bo'lgan malaka va kunikmalar majmuasi; xar bir ta'lim oluvchi va jamoaning faolligini pedagogik jixatdan ta'minlash uchun zarur bo'lgan malaka va kunikmalar.

Tadqiqot obyekti - ziddiyat va muammoli vaziyat tug'diruvchi, bilishga qaratilgan ilmiy taxlilga muxtoj ob'ekt.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «Kompyuter va axborotli texnologiyalarini ishlab chiqishni tashkil etishning 2001-2005 yillardagi taraqqiyot Dasturi, «Internet» xalqaro axborot tizimiga keng ko'lamli kirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qarori (23 may 2001 yil, № 230).

2. «O'rta maxsus, kasb-hunar ta`limi muassasalari uchun pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida»gi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 4-oktyabrdagi 400-sonli qarori.

3. Abduqodirov A.A. Masofali o'qitish modellari va ularning sinflari. // J. Fizika, matematika va informatika, – 2014. -№ 5. - B. 50-56
 4. Abduqodirov A.A., Xaitov A., Shodiev R. Axborot texnologiyalari / Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun darslik. – T.: O'qituvchi, 2013. - 144 b.
 5. Avazov SH. Amaliy kasbiy ta`lim metodikasi. Toshkent. – 2014 y. – 72 bet.
 6. Azizzodjaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. – T.: TDPU, 2013. - 174 b.
 7. Avazboev O.I., Isyanov R.G., Odilboev X. Mehnat ta`limi uslubiyotidan amaliy va laboratoriya mashg`ulotlari. Toshkent, 2013.
 8. Begimqulov U. Masofaviy o'qitish va pedagogik ta`lim // Pedagogik ta`lim, -Toshkent, 2013. -№5. –B.19-21.
 9. Davlatov K. Mehnat va kasb ta`lim tarbiyasidan amaliy mashg`ulotlar. -T.: O'qituvchi, -2015. - 206 b.
 10. Davlatov K.D. va b. Mehnat va kasb ta`limi, tarbiyasi hamda kasb tanlash nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2014 y – 320 b.
- Internet saytlari.
11. www. mail.ru
 12. www. Ilm. uz.
 13. www. Ziyo-NET.
 14. www. Tosh uz.